

TONKO LONZA/BORIS SVRTAN

razgovarala Anita Jelić

Tonko Lonza

Više voli glumiti u kazalištu nego na filmu.

Više voli glumiti klasike nego suvremenu dramu.

Nema omiljenog glumca.

Omiljena glumica: Neva Rošić.

Najdraži redatelj: Branko Gavella.

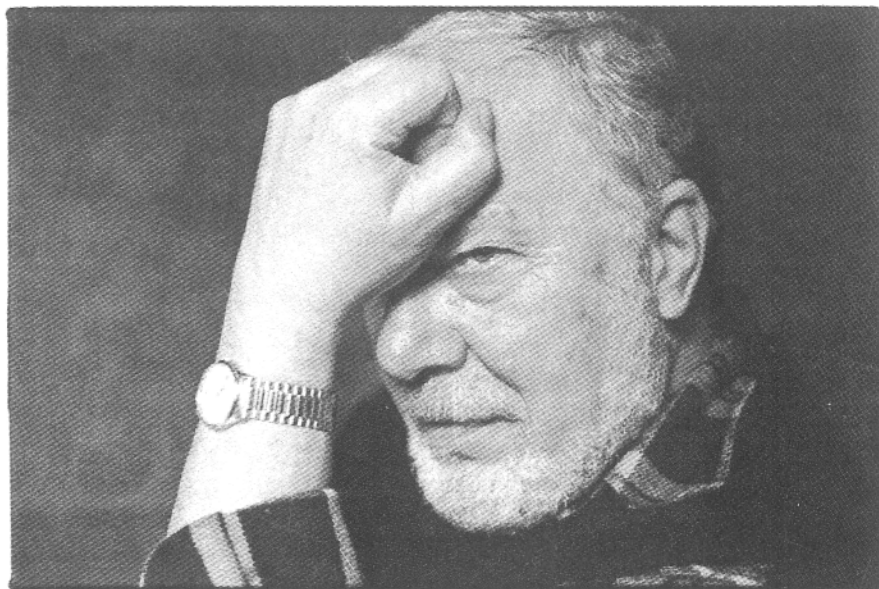
Roman "Idiot", od Dostojevskoga, knjiga je koja ga muči već desetljećima.

Njegova je najdraža nagrada

Nazorova nagrada za životno djelo.

Sljedeći projekt:

"Ne znam. Ne otimlju se."

Boris Svrtan

Jednako rado glumi i u kazalištu i na filmu.

Jednako voli glumiti i suvremenu dramu i klasike.

Njegov omiljeni glumac je:

J. Irons, A. Hopkins, M. Brando

Omiljene glumice su senzualni tipovi, ali se prečesto mijenjaju imena...

Najdraži redatelji: Scorsese, Bertolucci, Bergman...

Njegova omiljena literatura je dobra

knjiga. Pogotovo enciklopedija.

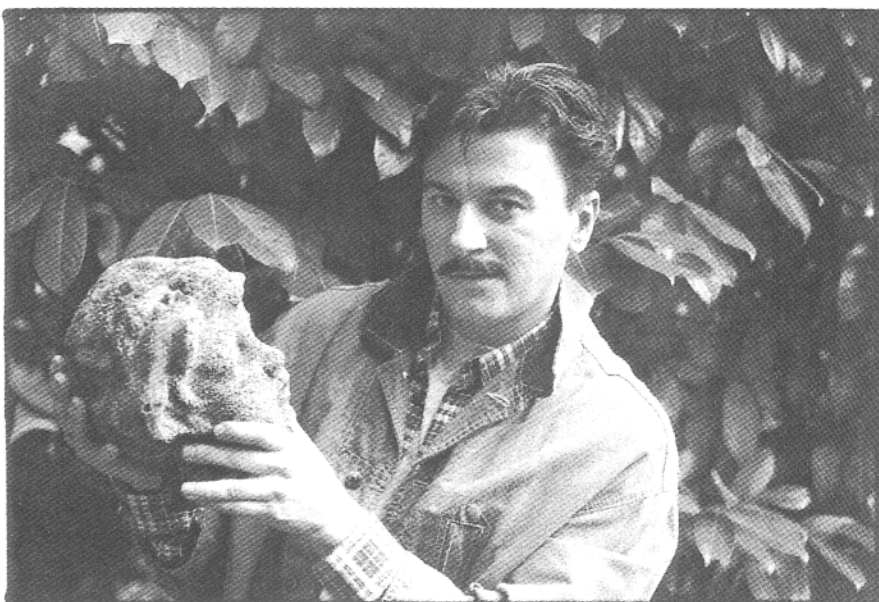
Najdraža nagrada je kćer Petra.

Sljedeći projekti:

"House and Garden" u Gavelli,

Juran "Potonulo groblje", a još se i

snima "Duga mračna noć" A. Vrdoljaka.

Glumačke

varijacije

povod:

drama "Enigmatske varijacije"

autor:

Eric-Emmanuel Schmitt

redateljica:

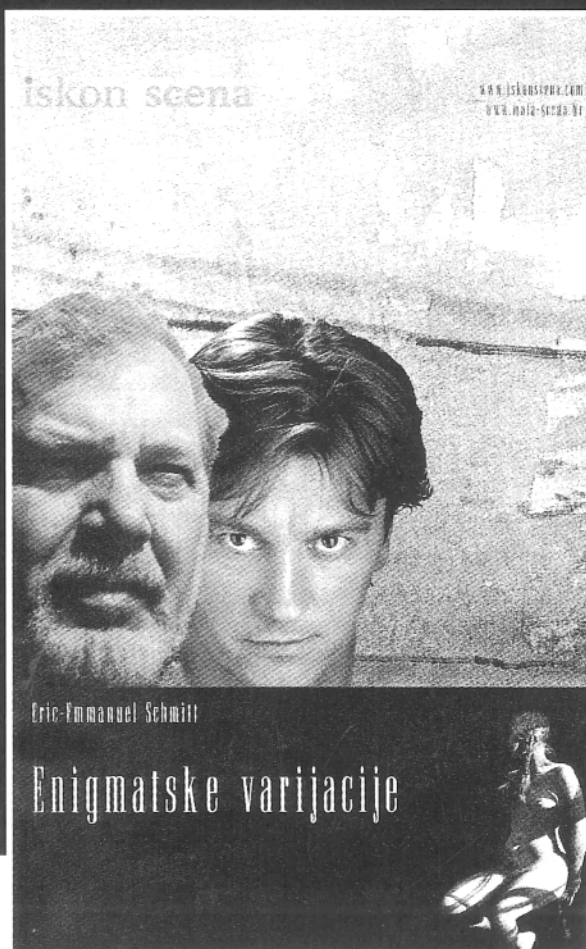
Neva Rošić

Abel Znorko - Tonko Lonza

Erik Larsen - Boris Svrtan

produkcija:

Mala scena

Kako ste se pripremali za ulogu u drami "Enigmatske varijacije"?

Tonko: Kao što se i uvijek pripremam: analiza teksta u suradnji s redateljem, onda mehanički posao usvajanja tih rečenica i vjera da će se u jednom trenutku dogoditi nešto stvaralačkoga.

Boris: Uloga Erika Larsena u "Enigmatskim varijacijama" je jedna slojevita uloga. To je krimić u kojemu se ne smiju pokazati svi slojevi uloge na početku, treba ih imati sve u glavi i postepeno listati. Ulogu sam radio od kraja komada, postepeno prekrivajući slojeve. Dakle, radio sam ulogu obrnutim putem. Pokušao sam zaroniti tamo gdje je uloga najdublja, istražiti podvodne stijene, a onda oblikovati površinu.

Što Vas je privuklo karakteru Abela Znorka?

Tonko: Pročitavši tekst odista sam se emotivno pokrenuo, uzbudio. Uvjerio sam se da bi takav lik zavrijedio da bude dio mog budućeg profesionalnog djela, pa sam se odlučio. I nakon mukotrpnog rada čini se da sam imao pravo.

Što Vas je privuklo karakteru Erika Larsena?

Boris: Što nije onakav kakvim se prikazuje. Kao što sam autor kaže, ta njegova lica ni u jednom trenutku ne govore istinu. On također kaže kada bi oba lica govorila laž, to bi bila komedija, kad bi govorili istinu, bila bi tragedija, a ovako je nešto drugo. Ljudi u publici se zabavljaju otkrivajući razne labirinte tog teksta, a onda ih naglo presječe u jednom momentu tragična priča baš ovog mog lica; da bi ponovno nakon toga doživjeli jedan komični obrat.

Koliko se Vi slažete s Abelovim poimanjem ljubavi?

Tonko: Ljubav je za gospodina Snorka veoma, veoma širok i fleksibilan pojam. I mislim da gospodin Nobelovac svjesno izmiče zamci definicije, ako je uopće posjeduje. Tvrdi da "mrzi ljubav i da je u tome njegova mudrost", a s druge strane u skoro svakoj replici pokazuje da nije toliko jednostran kad je u pitanju najveća čovjekova vrijednost da ljubi ili bude ljubljen. Mislim da Abel nema valjanu definiciju tog stanja - ili je čuva za sebe svjestan da je škrta, površna, jednoznačna netočna i sl. I u svemu se tome treba s njim složiti, jer kad lukavi muškarci izazovu samilost, u ljubavnom životu dobro prolaze.

Kako Vi gledate na Erikovo poimanje ljubavi?

Boris: Kraj je obojen *homo* varijantom ljubavi, ali ima neke istine u tome što on kaže da je ljubav, ljubav, pa sad prema biljkama, životinjama, cvijeću, to nije bitno. Ista je količina strasti, vjerojatno. Ja nisam nikada mijenjao predznak tako da ne znam kako se Erik Larsen osjeća, ali zalazeći mu pod kožu, čovjek nekako počinje razmišljati o ljudskosti i toleranciji i o mogućnosti i takve ljubavi koju osjeća Erik. Ja sam gradio Larsena na nekoj dubokoj emotivnoj povezanosti tog lica i njegove bivše supruge o kojoj se stalno priča a koja se nikada ne pojavljuje tako da sam i drugu njegovu ljubav doživio kao nastavak te najveće ljubavi njegovog života. Inače, taj Erik mi je nastavak i produbljenje jednog drugog karaktera, Bricka iz "Mačke na vrućem limenom krovu" koji je isto tajnovit i ne zna se što mu se zapravo događalo u životu. Samo su putovi obratni, Brick roni po sebi, a Erik je već donio svu dramu na scenu koju mora skrivati.

Volite li glumiti u suvremenoj drami?

(“Enigmatske varijacije” je suvremeni tekst, praizveden 1996.)

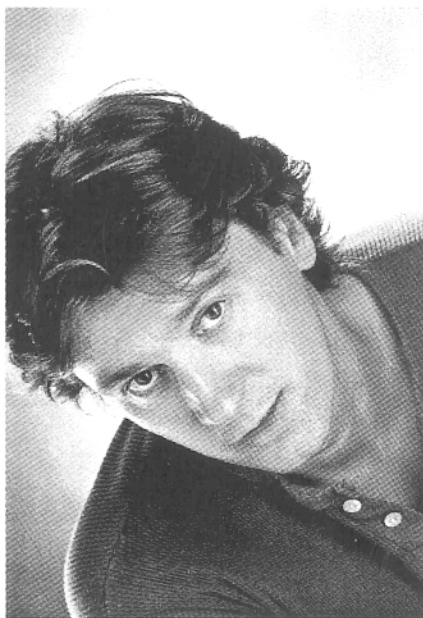
Kako ste surađivali s redateljicom predstave? (Neva Rošić je supruga Tonka Lonze i bivša profesorica Borisa Svrtana)

Tonko: Je li suvremeno ono što je ovih dana nastalo? Pa kad je još i dobro napisano - onda bih mogao reći da mi se dopada. - Priznajem vam da nemam velikih saznanja niti previše iskustava sa suvremenom dramom, pa.... Ali može se osjetiti kao da u suvremenoj dramaturgiji piscima fale prave teme, da su prazni neki rezervoari, pa su što se tiče tema, često bizarni, ili još gore: banalni. - Ipak događaju se izuzeci. “Četvrta sestra” gospodina Glowatzkoga je dramaturški čvrst, lijep, izvrsno napisan i pravi “glumački” komad - pa ga čovjek poželi igrati. - Takvo je djelo i “Enigmatske varijacije”. Uz to je kao žanr gotovo “salonski triler”. Pa tko da odoli takvom izazovu?!

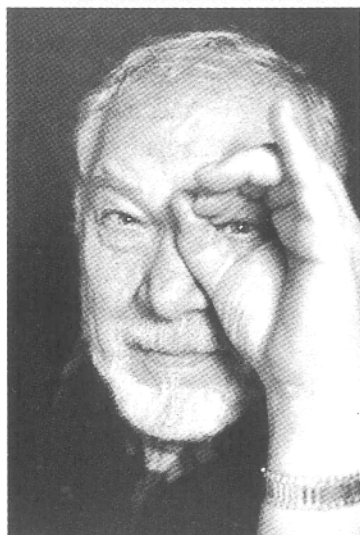
Boris: Do sada nisam puno glumio u recentnim tekstovima. Gledao sam nedavno i “Ljepoticu iz Leenanea” i to je jedan zapanjujuće žestok tekst koji ima pretpostavke drame. U takvoj drami koja ima pretpostavke drame bi mi se svidjelo igrati. U suvremenoj drami ja volim kad je izražena suvremenim sredstvima, ali kad ima u njoj i nekih aristotelovskih elemenata bez kojih mi se čini da drama naprosto ne može biti. Ne može se govoriti o drami u kojoj nema drame. Dobro, postoje izuzeci, ali meni se sviđa kad je drama klasično postavljena, a onda u pismu ili nečemu drugom postoje elementi modernoga. Volio bih i dalje raditi takve tekstove koji sondiraju to neko univerzalno ljudsko iskustvo i donose ga uvijek u nekom drugom obliku. To mi se sviđa.

Tonko: Redateljica mi je jako “domaća”, pa nije bilo problema. Ozbiljno, moram izjaviti da se Neva uvijek prema meni odnosila maksimalno profesionalno na probama i u “domaćem radu”, a ja sam se uvijek trudio maksimalno je poslušati. Spreman redatelj je nezamjenljiva osoba u stvaranju uloge, prije svega što je po definiciji anticipacija idealnog gledatelja.

Boris: Naša suradnja traje još od Akademije, gotovo od prijemnoga. Od nje sam osjetio najveću podršku, a poslije smo na drugoj godini radili Pirandella i Goldonija tako da sam kod nje odigrao četiri lica u dva semestra. To mi je kasnije puno pomoglo da lakše odigram prvu profesionalnu ulogu, u “Ludim danima” kod Magellija, koju sam dobio na trećoj godini Akademije. Taj akademski krug sam završio “Odmorom za umorne jahače” Ivice Ivanca gdje sam odigrao Zganarella i to opet u klasi profesorice Neve Rošić. Ovo je naša prva suradnja nakon dugo godina, ali kao da se nismo ni rastali. Tu se potvrđuje ona priča da ljudi koji jednako misle, koliko god dugo ne radili skupa, kada se nađu, na sličnoj su vibraciji. Bilo mi je dobro, kao da nismo ni prestali raditi skupa.

Od koga ste najviše naučili o svom glumačkom pozivu ?

Koja Vam je uloga otvorila karijeru?

Tonko: Od Gavelle. On je nama, prvim generacijama otkrio prostore, vrijednosti, dubine, ukratko: smisao života na sceni..

Boris: Teško je to mjeriti. Na Akademiji su to bili Neva Rošić i Tonko Lonza. Prolazio sam i kroz klase Juvančića i Hajdarhodžića. Kasnije sam došao u ruke Magellija i to u jednoj fazi kada je on veliki dio rada na predstavi posvećivao glumcu. Inače, volim raditi s redateljima koji svoj kazališni prosede temelje na suradnji s glumcem. To je kod nas dosta rijetko, ali to mi se eto, u zadnje vrijeme, dosta često događa. To su redatelji koji ne donose gotove koncepte nego na temelju jednog istraživačkog rada s glumcima dolaze do nekakvog finala. Ako kazalište nije avantura, ako su putovi unaprijed utabani, onda tu nema ni nekakvog erosa. Onda se s tim uratkom publika ne može ni zaraziti. Jako se mukotrпно do toga dolazi ali se onda trud višestruko naplaćuje. Gledao sam sada Tauferovu predstavu "San ljetne noći" koju oni igraju već nekoliko godina i oduševio sam se načinom na koji on radi. To je ono zbog čega sam postao glumac i u tom smjeru bih se volio razvijati. Žao mi je što institucije loše prate ta neka nagnuća koja postoje kod naših režisera, mahom mladih. Počevši recimo s Reneom Medvešekom koji je zapravo glumac, ali i Bobo Jelčić, Mislav Brečić ...

Tonko: Orest u Goetheovoj "Ifigeniji na Tauridi" 1953. godine na Ljetnim igrama. Gavela je taj tekst prvo radio na Akademiji i to u dvije podjele, da bi pronašao Oresta za svoju (predpostavljam već planiranu) predstavu u Dubrovniku. Točno se sjećam trenutka i mjesta na kojem mi je rekao da sam odabran i da ću biti partner slavne Marije Crnobori. - Često mi se u snovima vraćaju scene rada na Ifigeniji, zahtjevni Gavela, prijateljski mi naklonjen njegov asistent Spaić, divni Kombolovi stihovi, jedan vjerni posjetilac proba, onda još nepodobni Lovro von Matačić. I jedna mora - Gavela je naime od mene tražio da izgovorim jedanaest stihova u jednom dahu. I nemoguće je uspjelo - bila je u pitanju čast. - Treba pridodati i njegov napor da me sačuva od taštine i iskušenja uspjeha.

Boris: Kada sam na trećoj godini Akademije glumio kod Magellija, ja sam prestajao u portalu kazališta Gavela pedeset izvedbi "Ludih dana", dakle "Figaro se ženi" i "Figaro se rastaje". Ja sam imao tri, četiri scene u prvom dijelu i kad god nisam bio na sceni stajao sam u portalu i osluškivao ritmove, na licu mjesta sam učio to kazališno sada, što se događa kad je vani bura, kad je jugo, kad predstava krene loše, kad krene dobro pa se sruši ili kad sve ide idealno. I tu sam negdje ispekao zanat. Može se računati za prekretnicu što mi je Magelli na četvrtoj godini Akademije dao da igram Viktora u predstavi "Viktor ili Dan mladosti", nosio sam taj teret, ali imao sam na svu sreću i veliku podršku Helene Buljan, Kreše Zidarića, Slavice Knežević i svih kolega koji su bili u toj predstavi. I mislim da je to presudno kada se mladom glumcu natovari teret na leđa i to dovoljno rano. Jer u nekoj kasnijoj fazi često se neke stvari i ne otvore kako treba, pa čovjek pod tim teretom popusti.

Ima li malih i velikih uloga? Stanislavski je tvrdio da postoje samo mali i veliki glumci, a ne male i velike uloge.

Što ste oduvijek željeli igrati, a nije vam bilo ponuđeno?

Tonko: Ne vjerujem da je misao točna, a još manje korisna. Pogotovo kad mali glumac želi igrati veliku ulogu. Ne vjerujem ni da je to misao Stanislavskoga. Ako jest, onda se gospodin lukavo domislio kako da izmanipulira velikane Kačalova i Moskvina da bi mu zajedno igrali pa makar jedan od njih i manju ili malu ulogu. Osim toga, ne treba zamarati velike glumce sitnicama.

Boris: Ima, ima, kako ne. Ja to najbolje vidim na "Woyzecku" ili u "Nori". Ja sam navikao predstave počinjati i završavati. Kad kažu poziv za drugi dio ja se automatski dižem, a onda se sjetim da nisam ja na redu. Manje uloge je fizički lakše igrati, provodite manje vremena na sceni, koncentracija je sabijena u manjem vremenskom periodu. Naravno, svako bivanje na sceni treba opravdati s cijelim svojim bićem.

Tonko: Sanjao sam o Romeu, odabrali su me za materoubojicu Oresta. Po mjeri mi je bio Don Rodrigo u Corneilleovom "Le Cidu". Natjerali su me (osjećao sam se premladim) da igram Pedra Crespa (Calderon: "Sudac zalamejski"), slučajno sam dobio Orsata u Vojnoviću (Veljko Maričić je u zadnji čas odustao!), itd, itd. - U Dubrovniku sam u nekoliko verzija "Hamleta" žudio za Kraljem, a četrdesetak sam godina igrao I. glumca!!! Ozbiljno su mi došaptavali da bih morao igrati Leara i to sam u sebi prihvatio - međutim kako znate, nije mi se posrećilo. Zapravo su mi rijetke uloge bile namjenjivane iz prve - pet-šest u cijeloj karijeri: Brut, "polovina" Peer Gynta, Macbeth (da bih diverzantski poslužio u ružnoj anti-habunekovskoj kampanji). Eto! - Mislim da redatelj i meni nisu baš najbolje mislili. Tako sam često sjedio na rezervnoj klupi i "patio".

Mislim da sam u svom glumačkom životu, i to pred zagrebačkom publikom, premalo igrao. Najveće uloge, zapravo najbolji dio svoje karijere, ostvario sam na Dubrovačkim ljetnim igrama. Tamo sam, kad zbrojite sve moje igranje od 1953. "trajao" koliko traje sedam-osam službenih kazališnih sezona.

Boris: Ja nisam baš nikada imao neke snove o ulogama. Nekad netko odigra Hamleta u jednoj manjkavoj režiji pa onda mislim da ja time ne bih bio zadovoljan. A nekada sam igrao i manje uloge u predstavama koje su bile kao umjetničko djelo vrijedne i osjećao sam se jako ispunjenim. Ne gledam to kroz uloge i nije mi stalo stavljati rečke u nekakvoj provincijskoj biografiji, takvoj u kojoj si čovjek unaprijed zacrta što bi sve trebao odigrati. Glumački vijek je kratak, i čovjek mora igrati velike glumačke stvari da bi se razvio, ali nikad ne znate gdje Vas te velike uloge čekaju. Evo, za "Enigmatske varijacije" do 1996. nisam ni mogao znati niti da će biti napisane, a kamoli da ću ih ja igrati. A čitava predstava mi je donijela nešto novo. Dogodilo se nešto što se dogodilo s mojim privatnim iskustvom - jer tu se govori i o raku, a ja sam imao u obitelji sličan slučaj. I tu se najbolje pokazalo to emotivno sjećanje Stanislavskog - netko to jednostavno samo takne i to se otvori kao velika Aladinova čarobna svjetiljka. Nekakv duh izade van i ti se sam čudiš kako je to bilo moguće.

Kako ste se osjećali kada duže vremena niste glumili na pozornici, kada ste sjedili na rezervnoj klupi ?

Tonko: Nikada od toga nisam pravio vidljive probleme, pa tako ni bliski mi kolege nisu znali da mi je teško. Jednom, u takvom nekom periodu, bio sam odlučio otići iz teatra. Drugom sam zgodom započeo studirati pravo, čak i neke ispite polagao. Teško je kad čovjek ne radi. Počne hrdati, zalijeni se, izgubi govorno-motoričke sposobnosti.

Ova je predstava "Enigmatskih varijacija" moj svojevrsni *come back* nakon trinaest godina i nije mi bilo lako. (Za one koji će računati: istina, igrao sam u međuvremenu "Trilogiju" u Dubrovniku, ali ulogu sam napravio prije, u Zagrebu).

Boris: Bilo je i takvih faza, ali ja sam to uvijek prebrođivao. Jedno takvo vrijeme je bilo 1992/93. Budući da je bio rat onda sam napravio jednu ratnu predstavu, to je "Spikom na spiku", pa sam njezin prvi i drugi nastavak odigrao jedno četiristo puta. Svaki taj period suše u ulogama mene je poticao da otvorim one neke druge kanale u sebi. Svako zlo za neko dobro.

Jeste li se ikada borili za neku ulogu?

Tonko: Nisam nikad. Nisam se borio jer sam mislio da me po prirodi stvari neke uloge neće mimoići. A mimoilazile su me, kao što sam pojasnio.

Boris: Jesam, ali ne aktivno. Više u sebi. Ne vjerujem u borbu za uloge jer ta borba se uvijek osveti na kraju. U "Gavelli", u kazalištu u kojemu ja jesam, slabo se misli o razvoju pojedinih glumačkih ličnosti. Za to bih istakao primjer Janeza Pipana u SNG-u gdje on jako dobro prati razvoj svih njegovih glumaca, oni kroz uloge sazrijevaju, o njihovom se razvoju puno misli, pa možda čak i previše. Do te mjere da ih opterećuju s nekim zadacima koji stižu u velikim količinama jedni za drugima. Dakle, nešto između tog slovenskog sistema i našeg potpunog kaosa u repertoaru bih poželio za sebe. U tom smislu sam se nekad borio kad sam vidio da se o meni i o ljudima koji su zaposleni u kazalištu ne misli nego se nešto stavi na repertoar i onda se traži idealna podjela izvana. Nisam naravno protiv gostovanja, ali obzirom da je produkcija tako jako smanjena da se radi četiri premijere godišnje najprije treba najprije zaposliti ansambl koji imate. Ljudi se moraju ispuhati, glumački izdivljati. Jer ansambl koji je iznutra nezainteresiran, ne može ni gostu pružiti dobro utočište za njegove glumačke uzlete.

Jeste li odbili koju ulogu?

Tonko: Jesam, ali uvijek iz nevolje. Prvu, pa baš Gavelli, 1961. kad sam bolovao od čira na dvanaestercu. Radilo se o Miljenku u Gundulićevoj "Dubravci". Inače sam bio razradio "taktiku negativnih sudova" o pretpostavljenim (ali lošim!) redateljima i to bih pustio među kolege. Netko bi uvijek informirao naslovnika, a ja bih se izvukao. Ima li veće strahote od igranja u podjeli lošeg redatelja? Takvu nevolju treba izbjegavati bez obzira na cijenu!

Boris: Masu, previše uloga sam odbijao, što iz objektivnih, što iz subjektivnih razloga. Ali nijednu koju sam odbio nisam požalio na kraju. Malo sam se ugrizao za srce kad sam odbio velike uloge kao što je Macbeth, Mark Antonije, ali i to je

S kojom ulogom ste se najviše namučili?

dokaz da meni zapravo nije toliko važno kako se uloga zove nego su mi važni svi segmenti koji čine jednu predstavu. Glumac na kraju ostaje sam na sceni i ako prilikom tog putovanja do uloge nije imao dobrog sugovornika, ostaje kao jedna ranjena gromada na sceni i onda se ta rana iznosi svaku večer pred publiku i to je dosta bolno. Da se to ne bi dogodilo, vi morate sazrijeti kroz to putovanje i rad s redateljem prije nego dodete do publike. Ako izadete na scenu prepušteni sami sebi, onda je to grozomorno. Kad bih naslutio takvu situaciju, a imam dobru intuiciju za to, ja bih takvu ulogu odbacio. Na kraju bi se uvijek pokazalo kao ispravno što nisam sudjelovao u tome.

Tonko: Zaista sam se namučio s ulogom doktora Križovca u Krležinoj "U agoniji". Ali sam bio presretan što me je zapao takav, čudesno interesantan i glumački zahtijevan zadatak. Smislovno i govorno ovladati Krležinom rečenicom najljepši je izazov glumčeva poziva. U nju se prije svega ulazi znanjem, zanatom i energijom. Jednom i do kraja ovladana vraća se glumcu kao novo sredstvo pune doživljenosti i ljepote. I gotovo da postaje "spremištem" iz kojega se lakše rješavaju ini problemi drugih, govorno manje zahtjevnih autora.

S druge strane veoma se lako probijam kroz često glumcu omražene stihove i zaista ih uživam govoriti.

Boris: Najviše s Ostapom Benderom u "Zlatnom teletu". Vjerojatno od tog paralelnog posla. Radio sam adaptaciju zajedno s Magdalenom Lupi, ali ja sam radio taj dio bande. Najviše sam se s tim namučio ne toliko s ulogom Bendera, koliko s tim jednim stanjem kaosa u kojemu se trenutno nalazi moje kazalište. Ja se nadam da će neprofesionalizam i još neke stvari koje ne spadaju u glumu, vrlo brzo biti iskorijenjene iz tog kazališta ili će trebati nešto ozbiljnije poduzeti. To je nešto između dječjeg vrtića i popravnog doma, jer kad Vam ljudi kasne po sat, dva na probe, to je nešto što se ne može niti komentirati. Uvijek postoji "situacija"

” kod nas na koju se takvi aljkavi primjeri mogu vaditi. A u toj istoj situaciji je Goran Ivanišević osvojio Wimbledon, a Janica Kostelić je osvojila svjetski kup i Kristalni globus. Ne priznajem "situaciju", to je drugi termin za lijenost. Dapače, ja mislim da nas ova naša situacija može samo potaknuti. Mi nismo imali puno sredstava u kazalištu, mi ih puno niti ne dobivamo, pa ipak svi projekti koji su bili dobri i koji su nešto pomaknuli u kazalištu su nastali na entuzijazmu i ideji, a ne na novcima. Sve ono u što je ulupano previše novca, to je vrlo brzo propalo.

Kako je publika i kritika reagirala na uloge koje ste Vi osjećali kao svoje najbolje?

Tonko: Uglavnom smo se slagali u onome što sam ja očekivao, publika vidjela i doživjela, a kritika ocijenila. Ali, generalno, publika mi je bivala sklonijom od kritike, premda me potonja ponekad izuzetno hvalila. Za one uloge koje sam ja držao dobrima, a publika i više od toga, dobio sam izvrsne kritike. Tri pamtim. Jedan je Nijemac napisao da je "vjerojatno Goethe u svom Weimaru bio toliko zanosan kao mladi T. L. u ulozi Oresta." Mladen Stary, dugogodišnji zagrebački kazališni kritičar istakao je u "Vjesniku" od 22.VII. 1956. da je u Le Cidu "Tonko Lonza bolji od Gerard Philipa", a treću u "Slobodnoj Dalmaciji" od 14.VIII.1970. potpisao je legendarno oštri A. Kudrjavcev. "...ulogu Bruta, nosioca tragičke krivnje i u tragediji najkompleksnije realiziranog lika, sjajno je odigrao Tonko Lonza. Za tu ulogu redatelj gotovo nije ni mogao naći bolji izbor, jer malo je glumaca koji su u sta-nju, poput Lonze, pružiti riječi toliko zvukovne plastičnosti i obojiti je tako potpunim spektrom emotivnosti na tako nenametljiv i suptilan način.... Lonza je s lakoćom i neviđenom elegancijom izmirio plemenitost i nasilnost, ljubav i mržnju, nježnost i odlučnost, slabost i snagu, sve te stravične suprotnosti koje razdiru ličnost tragičnog Bruta...." Ispričavam se zbog ovog poduljeg citata, ali poneka ovako dobra kritika kompenzacija je za one slabije. Međutim, ako je kritičar "od komada", negativne su kritike zapravo korisnije.

Boris: Čujte, treba dosta dugo provesti u kazalištu da čovjek uzme iz kritika ono što je vrijedno i da uspije to razdvojiti od onoga što je slama. Bilo bi idealno kada bi kritičari pisali kritike samo onda kada bi ih to zanimalo. Nažalost, to je njihov posao i oni moraju pisati o svemu što gledaju i onda se ponekad dogodi da je to pisanje manjkavo. Ja sam na živom primjeru vidio kako je kritika u nas, kod nekih kritičara, šlampav posao. Naime, neki su tvrdili kako ja u Bricku ("Mačka na vrućem limenom krovu") držim štaku u krivoj ruci. A da su se raspitali kod bilo kojeg doktora znali bi da ako imate slomljenu desnu nogu trebate štaku držati u lijevoj ruci, a ne u desnoj. Ali gledali su valjda film, a tamo je valjda bilo jako važno da bude u istom kadru i štaka i boca i gips pa se onda dogodilo da su došli s nekim predrasudama, a ne sa znanjem. Eto, kad to recimo otkrijem, to me onda zabavlja. S druge strane postoje slučajevi kada se neki eminentni kritičari daju potkupiti nekakvom avionskom kartom, ručkom, večerom ili noćenjem, pa onda napišu panegirik za ono što po njihovim kriterijima ne bi nikada napisali ni slova. A bilo je i takvih slučajeva. Eto, ta kritika je u nas dosta relativan pojam. Nadam se da su kazališne predstave još uvijek bolje od nekih kritika. A publika? Nju se ne da prevariti. Uglavnom.

Koju predstavu ste najteže odigrali?

Tonko: Svaka se predstava mora moći "lagano" odigrati. Barem što se nutrine tiče. No postojale su fizički veoma naporne uloge, scene. Na primjer mačevanje u Macbethu. Tukli smo se mačevima i štitovima kolega Crnković i ja toliko uvjerljivo da se jedna žena, navodno, onesvijestila.

Boris: Bilo je nekih kada sam imao strašan tempo, kada smo Kühn i ja igrali "Spiku", igrali smo 208 predstava u šest mjeseci. Koliko je to bilo naporno shvatio sam tek na kraju kroz moje veliko iscrpljenje organizma, no to se može jednom u životu, kad imaš 29 godina. Jednom nisam predstavu odigrao do kraja jer sam u sred predstave iščao ruku, baš u "Mački na vrućem limenom krovu", na prvoj reprizi. To sam najteže odigrao do kraja prvog čina.

Koje su karakteristike dobrog glumca?

Što on nužno mora imati: sreću, talent, radne navike ... ?

Tonko: Glumac mora biti fizički i psihički savršeno zdrav i posjedovati radne navike. To je prvo. Treba imati puno talenta, ali ga pažljivo koristiti, kao začim na kraju kuhanja. I treće - sreće da surađuje s pametnim i talentiranim glumcima i redateljima. Sve bi to na ovaj ili onaj način trebao biti njegov profesionalni nivo.

Boris: Mislim da je za glumca važno obrazovanje, rad, disciplina i talent. Ja ne mislim da sam obrazovan vrhunski, ali imam ono najbolje što se moglo pokupiti iz V. gimnazije, i kroz samoškolovanje: spremajući se na prijemni i kasnije na Akademiji. Začudio sam se koliko se malo znanja od studenata glume na Akademiji zapravo tražilo. Bacilo se svu težinu znanja na režisere, a eto iz moje generacije postao je režiser Rene Medvešek, glumac.

Talent se ne da izmjeriti. To ili je ili nije. Radne navike moraju biti prije svega ugrađene u glumca. Moraš biti spreman kemijski i fizički na svaku probu. To se najviše vidi kad proba ne počne točno, onda u toj probi nastane neki krivi spoj. Mislim da je poštovanje među ljudima koji rade bitno. A sreća, sreća treba, ali sreću ne treba tražiti. Ona ti sama neka vrata zatvori, neka otvori. Mislim da je podjednaka količina sreće raspodijeljena na sve ljude. Ali netko dobije sreću odmah na početku, a netko dobije na kraju. Možda se za nekoga čini da nije imao sreće, ali to se onda kompenzira na nekoj drugoj strani.

Što je to gluma?

Tonko: (dugi smjeh ...) Učiniti literarni predložak, (dakle fikciju, laž), mogućom istinom. Poslužiti se glavom, te pažljivo i kontrolirano zatajiti osobnu doživljajnost i približiti se onoj koju traži uloga. Probati biti drugi!

Boris: Mozak puta srce na kvadrat kroz crijeva. To je formula iz "Glorije".

Niste se zaustavili na glumi. Bavili ste se i drugim poslovima; Tonko režijom i pedagogijom, Boris režijom i pisanjem. Što Vas je privuklo režiji?

Tonko: To što sam bio u puno situacija kad sam sebe mogao potaknuti: bavi se režijom, jer ti bi to mogao bolje. No kako su motivi bili izvan mene, nisu se mogli oploditi. Nešto sam pokušavao, ali to su zauvijek zauzeti prostori. Povlaštena kasta ne želi ih dijeliti.

Boris: Režija je nešto što je imanentno glumi. Gluma je ono što je osnova kazališta. Glumac i gledatelj. Tespis, onaj koji je vukao kola, nije imao nikakvog režisera. On je stavio svoja kola na leđa i svoje karaktere i maske na glavu i išao je potražiti publiku. Kasnije se dogodio neki drugi koji je njemu pomogao i tako je nastao režiser. Tako da mi se čini da je režiser ono što nastaje iz glumca. Ili je režiser onaj koji se boji ikada postati glumac, ili onaj koji se zasitio biti glumac ili je režiser onaj koji će tek postati glumac.

Kako podučavate studente? Pokušavate li razviti njihovu osobnost, podučavate li ih zanatu, ili ih pokušavate pripremiti za situacije kojima će biti izloženi tijekom obavljanja svog posla?

Tonko: Pokušavam ih približiti njima samima. Pokušavam ih uputiti da su sami za sebe svijet. Da u sebi već imaju predloške onoga što je na ljepši način zapisano u literaturi, odnosno da sve te rečenice koje će sutra govoriti u Shakespeareu imaju već zvukovno riješene u sebi. Tako ih na neki način u početku stimuliram nečim što im je i samima nevjerojatno. Kad prihvate, onda se njihova osobnost kroz moguće korekcije pažljivo i dugo prisposobljava pravilima zanata i znanja. Uz sasvim nepedagoško obećanje da će proces trajati teških i dosadnih desetak godina! Što se tiče trećeg dijela vašeg pitanja, na nj ne znam odgovoriti osim: svaki će se profesionalac sam najbolje snaći u situacijama koje mu donosi njegov posao.

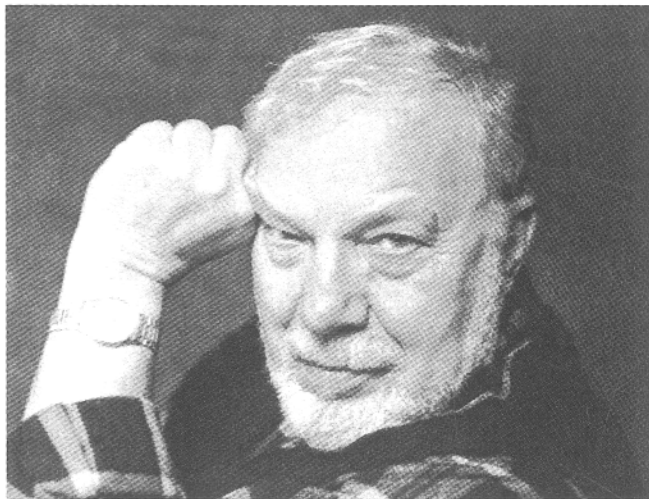
Kako pišete? Razmišljate li kao pisac ili kao glumac, podvrgavate li tekst svom glumačkom iskustvu?

Što mislite o tezi: "Redatelji su prekinuli prirodnu pupčanu vezu između pisca i glumca koja je postojala u Shakespearovo doba. Taj su prostor rezervirali za sebe i počeli piscu objašnjavati da ne piše dobro, a glumcu da ne glumi dobro" koju je izrekao Boris citirajući jedan engleski esej?

Boris, što mislite o tezi "Onaj za koga kažu da kad govori kao da se nešto ruši pod nogama, kad se kreće kao da prolazi furija, pomačna bolest." ili "Eruptivna, osjećajna surova, neobuzdana, sugestivna nezadrživa ličnost zagrebačke scene." to su svojevremeno pisali o Tonku Lonzi (u novinama 1965).

Boris: Nisam ja puno pisao. Možda me to tek čeka. Ali uvijek moram zamisliti ili glumca za kojega pišem ili moram imati jako plastičan taj karakter o kojemu pišem. Ako imam problema, ako mi je ta slika mutna, onda ni te rečenice nisu ni dobre ni uvjerljive. To je nešto, što, eto, opet ide iz glumačkog iskustva. Mislim da i svi pisci drama često sjede za stolom i glume te razne uloge koje pišu. Mislim da je osnovni poticaj napraviti nekog novog čovjeka koji će onda biti živ, a to je i osnovni poticaj glume.

Tonko: Svaki je glumac, dok - radeći na svojoj ulozi - istražuje eventualne bolje ili nastoji pronaći konačnu varijantu svoje rečenice, pomalo i pisac. Isto sam tako siguran da svaki dramski pisac u trenutku pisanja pomalo i glumi, tj. izgovara svoje replike, pokušavajući ih ozvučiti i čuti svoju misao. Mnogi su glumci, značajni dramski pisci, a mnogi su veliki pisci bili i dobri glumci. (Shakespeare, Goethe i dr.) Osim toga, u svakom glumcu ili piscu čuči i organizator - dakle redatelj. I tu se krug zatvara. - Tko je otvorio brešu? U svakom slučaju u nju se smjestio "lošiji". Svejedno: pisac ili glumac. A kad se smjestio, onda se morao i ukorijeniti ponašajući se točno kao u "jednom engleskom eseju". Međutim, postoje i takvi rijetki umjetnici koji bi mogli biti (ili su) dobri glumci i dobri pisci. Ako se takvi odluče da budu redatelji - onda baš takvi mogu biti pravi most između autora i glumaca.

Boris: Pa ja sam prvo pomislio da je to riječ o Titu. Ali drago mi je da je netko to napisao za glumca i to baš za tako odličnog glumca kao što je Tonko Lonza.

Što mislite o trenutnoj hrvatskoj kazališnoj situaciji ?

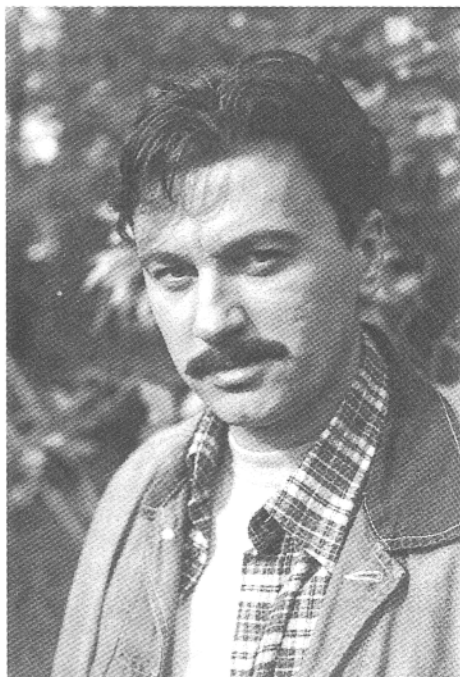
Kako gledate na repertoarnu politiku hrvatskih kazališta? Mislite li da kazališta kreiraju svoje programe prema glumcima koje imaju u angažmanu?

Tonko: Mislim da je iz dana u dan sve gora i gora i da uskoro uopće neće ni postojati "kazališna situacija" o kojoj će se moći govoriti. Kazališna je budućnost veoma crna. Pogotovo ako se misli u okvirima jučerašnjeg, dakle ne baš sasvim staromodnog predloška.

Boris: Vi nemate za to dovoljno papira. Najviše oskudijevamo u organizacijsko-producentsko-menadžerskim kadrovima. Savjetujem svim direktorima da ne grade kule od karata nego da grade svoja kazališta od potencijala koje imaju, a to su ansambli tj. glumci. Ako se jednom ansamblu priđe isključivo vanjskim konceptom, onda budete uvjereni - tu neće biti kruha ni za publiku, ni za glumce.

Tonko: Sustavne repertoarne politike, one koja bi se bavila baštinom, svjetskom klasikom ili suvremenim trendovima u teatarskoj literaturi sve je manje i manje. To je veliki problem institucionalnih kazališta. Drugi je problem taj što kuće sustavno ne misle o novim angažmanima i što se ne brinu o mogućem umjetničkom napredovanju novoangažiranih članova. Umjesto prave personalno-repertoarne politike koja brine o angažmanu talentiranih i vrijednih glumaca i o tome što će, i što mogu uspješno igrati, stvari su prepuštene stihiji i ne završavaju dobro. U neko davno i kratko vrijeme u ZDK svjedočili smo pozitivnim trendovima u ovom smislu, a onda je svega toga nestalo.

Boris: Mislim da ne. I to je najveći uzrok trulosti. Hrvatsko kazalište mi izgleda kao nekakvo trulo tijelo u kojemu je usirena krv, a onda povremeno kroz kapilare dođe do neke transfuzije koja onda malo razbudi to tijelo, ono se malo trzne, pa onda opet zapadne u letargiju. A osnovna je stvar što se u tim klijetkama i pretklijetkama našeg sistema ne misli dovoljno o onima koji su u kazalištu najvažniji. A to nisu ni političari ni direktori, nego ljudi koji imaju na scenu donijeti život i pružiti prirodu njezinu vjernu sliku.

Kako bi kazališni i kulturni život u Hrvatskoj mogao biti sretniji i uspješniji?

Tonko: Tako da svi sudionici u predstavi (pogotovo glumci) maksimalno profesionalno odrade svoje zadatke. Pogotovo glumci, jer se osjeća i vidi koliko im nije stalo do dostojanstva onog posvećenog trenutka kad ih stvaralačka riječ uznosi u visine polubogova.

Boris: Vrlo lako. U hrvatskom kazalištu ima nekoliko predstava koje se mogu pokazati na svim svjetskim scenama bez ikakvog straha. Treba prestati mistificirati. Zagledati se u duše tih ljudi koji rade, koji nose neke repertoare u nekim kućama, i pogledati te slovenske primjere, SNG ili Mladinsko. Jednostavno, uvesti neki sistem odgovornosti. Ako nešto ne uspije, onda to ne treba ponovno podmazivati novcem. Ljudi koji vode kulturu trebaju se odgovorno ponašati prema tom novcu poreznih obveznika koji dijele. Prave vrijednosti su kod nas teško mjerljive, ali se kad tad pokazuju i u tom smislu treba usmjeravati akcije. A ne ići po nekakvoj inerciji: bitno da se neki program obavi. A to obavljanje nas je i dovelo do izdisaja. Mislim da bi, barem moje kazalište, osim suvremenih djela trebalo na repertoaru imati i klasike donesene na suvremeni način, i to najbolje klasike. Vi ne možete imati na repertoaru "Zimsku priču" ako nemate "Macbetha" ili "Romea i Juliju". Publike kod nas ima za jedno 30 izvedbi i mi tu školsku djecu koja dođu poslije moramo usmjeravati i obrazovati. Trebalo bi mladoj publici stvoriti naviku da i kad postanu "ozbiljni" građani ovog društva idu u kazalište..

Koja osobina karaktera Vam je najviše pomogla da uspijete i ustrajete u poslu glumca? (i Boris i Tonko su Vage u horoskopu)

Tonko: Pa vjerojatno strpljivost. Da i ta Vaga: ako ne može ovako, može onako. Ja sam koji put nagao, ponekad to i požalim, ali to je tako.

Boris: Ne vjerujem baš previše u horoskope, ali ima jedna crta koja pripada Vagi: briga za sve, za cjelinu. Kad nisi sam sebi centar svijeta, nego dio jedne grupe. Čovjek u kazalištu uvijek mora biti svjestan da ovisi o drugima i da drugi ovisе o njemu. Tako je tu neka ravnoteža.

Što mislite o izjavi glumca Mickeya Rourkea: "Ne želim se nipošto oženiti glumicom jer su to dvije neuroze koje ne mogu živjeti zajedno."

Tonko: To je sebičan čovjek koji ne zna što priča. Nikakve neuroze, glumci moraju biti najzdraviji i najnormalniji ljudi da bi mogli igrati te pomaknute i neurotične ljude. Mislim da glumac treba biti normalna osoba a onda je potpuno svejedno da li je njegova žena doktorica, glumica ili nešto drugo.

Boris: Pa nije on to loše sročio, iako to zvuči ubitačno, valjda su te obje neuroze u njemu. No ima jedna pomirljivija izjava Jeremyja Ironsa u kojoj on govori o braku; on kaže da dvije osobe ne trebaju tražiti ispunjenje jedna u drugoj. Kad je jedna osoba ispunjena, onda tek druga osoba uz nju može napredovati. A što se tiče pojedinačnih neuroza, vjerojatno je istina, iako je kod nas malo manji pogon nego u Americi, manji su novci u igri, pa se ta neuroza zaustavlja ipak na nekim prihvatljivim dimenzijama.

Mogu li ljudi inficirani kazališnim virusom živjeti normalnim građanskim životom?

Tonko: Moraju živjeti normalnim građanskim životom. Ne možete živjeti virus, živjeti kazalište. Morate živjeti normalno da biste mogli iz te svoje normalnosti ići u nekakve uzlete, neke neobičnosti, neke karaktere. Ako živite kazalište privatno, gdje je tu onda umjetnost. Kazalište je onda vaš život.

Boris: A što je to normalni građanski život. To je ono kad ujutro idete u ured, a popodne idete u videoteku po porno kazetu. Svi smo inficirani, samo kod svakog probije na drugoj strani.

Jeste li ikada koristili glumu u privatnom životu?

Tonko: To je zgodno pitanje. Pa svi mi glumimo u privatnom životu. U doba Držića se reklo: nijesi glumu rekao, što znači, nisi slagao. Svi mi lažemo, svi mi koristimo glumu bez obzira jesmo li glumci ili ne. Događalo mi se da me je neka rečenica iz Krleže, Shakespeara ili nekog drugog autora, slična onoj koju upravo izgovaram, ponekad zaskočila iz podsvijesti i dekoncentrirala. Ili nadgradila svojim bogatstvom. Tako sam bio iskorišten od glume u privatnom životu.

Boris: S policajcima tu i tamo. A onda mi jedan policajac kaže: a gospodine, svi smo mi glumci.

Je li teško biti javna osoba?

Tonko: Meni jest. Nemojte se začudit kad kažem da sam sramežljiv. Kad od mene traži okolnost, recimo da znam odglumiti javnu osobu. No uspješniji sam bio jednom zgodom na zagrebačkom Dolcu. Bilo je ovako: nahvalila (nagnjavila) me neka prodavačica kupusa o upravo viđenim "Glembajevima". Malo vremena poslije toga, jedan se čovjek ustremkuje na me. Vidim da je malo tankiran, pa će biti pohvala, ali i obvezna tura. On: "Gospon Lonza, čestitam!" Ja: "Hvala, ali na čemu?" On: "Glembajevi!" Ja: "A to? Pa to je igrao Tonko, moj brat, blizanac." On: (duboko razočarano) "A vi niste Tonko Lonza, naš poznati... E, pa, ništa onda..." Ja završavam pitanjem: Pa što onda ako je čovjek glumac? i odgovaram: Ništa onda!

Boris: Pa puno je teže biti javna rasvjeta jer te žarulje pregoru. Teže je recimo biti javna kuća, javni WC ili recimo javna televizija, to je najteže biti. Možda je čak teže biti tajna osoba nego javna. Jer treba imati tajnu.

